

NAGY LAJOS

TALÁLKOZÁS A HÓDMEZŐVÁSÁRHELYI TANYAVILÁGGAL

Az első bajt Hódmezővásárhellyel már a pesti kávéházban tapasztalja az ember, amikor menetrendben keresgéli, hogyan is juthat el ebbe a városba. Hódmezővásárhely nem vasúti fővonalon fekszik, s csak átszállással érhető el. Ez nemcsak a fővárossal való személyforgalmát nehezíti s végeredményben bizonyára csökkenti, hanem gazdasági tehertertel is.

A második bajról én, mint tájékozatlan, az úton — a Szeged és Békéscsaba közt közlekedő vasúton — értesültem: a vonatablakból láttam, hogy ezen a vidéken a kukorica még silányabb állapotban van, mint végig az Alföldön bárhol, akár Cegléd, akár Kiskunfélegyháza táján; s ámuló kérdéseimre azt a feleletet kaptam, hogy az egész Maros—Tisza közön semmi eső nem volt a nyár folyamán, annyi sem, mint az ország más részein.

Írók, hírlapírók s politikusok egy kis csoportja látogatta meg Hódmezővásárhelyt és annak tanyavilágát augusztus huszonötödikén, hogy három napon át tanulmányozza az országnak ezt a részét, megismerje a tanyavilág különleges viszonyait, kutassa fel azt, ami szép és életet ígérő, de hallgassa meg a panaszokat is, melyek úgy látszik, nagyok, általánosak, s immár nem szűnők, az egész ország nyilvánossága elé kívánkoznak.

Hódmezővásárhely gazdái s a város hivatalos vezetői érdeklődéssel várták látogatásunkat, szíves vendégszeretettel fogadtak bennünket, s hamarosan kezdetét vette az erények és eredmények öntudatos, a bajok semmit sem leplező megmutogatása. A rendezőség a vendégeket egyenként beosztotta egy-egy tanyára, nézzünk szét, kérdezzük ki a gazdákat, tapasztalatainkat azután majd egy tanyaközponti találkozón összegezzük, ott egymásnak is, de meg a helybelieknek is elmondjuk, mit láttunk.

„Szégyenlem magam, hogy erre az ünnepi alkalomra nem öltöztem fel különben” — így kezdte az én gazdám, akiről már tudtam, hogy százötven hold tulajdonosa. „De hát így állunk, ez a ruhám.” Én legyintettem. Így igyekeztem megnyugtatni a derék Kruzslíc Flóriánt: „Nem baj!” Ez a pár szó már megadta a másfél napon át folytatott beszélgetésünk alaptónusát. Panasz- és meggyőződéstelen vigasz, mint mikor az orvos gyógyíthatatlan beteggel áll szemben. Pedig Kruzslíc Flórián jó gazda, ezt közölték velem, s ami nagy szó, a birtokán nincs egy fillérnyi teher sem, nem kell kamatot fizetnie; neki csak az a gondja, hogy az adóját megfizesse, s ő maga családjával megéljen.

A százötven hold — pontosabban száznegyvenkilenc — kitűnő fekete termőföld, amilyen itt az egész határ. Kruzslíc is, mint a többi tanyás gazda, búzát, árpát, kukoricát termel és állatokat tenyészt. Megkapta ő is a májuseleji fagyot, a májusközepi jégesőt, s az egész nyári aszályt. A búzája holdanként négy mázsát adott. A kukoricája olyan, mint a többié, koravén, a száron egy-egy girhes cső, nemcsak a címere és a levele sárgult el, hanem a töve is, hiába jönne rá már az eső.

A holdankénti négy mázsa búzáról elmélkedik Krizslíc. Ára most van a búzának, de

kevés van belőle. Amikor még volt elég búza, két esztendővel ezelőtt, holdanként tizenkét-tizen négy mázsa, akkor nem volt ára. Tehát hasztalan a vigasztalás, hogy a helyzet talán csak az idén olyan sötét, a természeti csapások oly mérvű halmozódása miatt, amilyenre ötven esztendőben ha egyszer van példa. Hasztalan, mert mi lesz, ha mondjuk jövőre jó lesz a termés, s megint nem lesz ára a búzának, de az árpának meg a kukoricának sem. Ki, vagy mi alakítja azt az árat, honnan dirigálják? Valami kifürkészhetetlen hatalom, valami rejtelmes erő olyképpen irányítja az egész gazdasági életet, hogy a gazda akár így, akár úgy, mindig rosszul jár. Valahogy mintha kifosztanák. Nem lehet másképp, ő sejti, de azt hiszi, tudja is, hogy ez az erő a banktőke. Váltogatva használja ezt a két kifejezést: banktőke és finánc-kapitalizmus.

Szomorú tények tömkelegében itt mutatkozna valami, ami vigasztaló, ami szép: Kruzslicz Flórián beszél, fennhangon gondolkodik, leírja a tényállást és elemzi, közben kiderül róla, hogy igen értelmes, széleskörű érdeklődésre képes, pompásan beszélő, magát világosan s pontosan kifejezni tudó kitűnő magyar ember. A szóhasználatán látszik, hogy újságot is olvas, és minden cikk, mely a mezőgazdaság válságával foglalkozik, élénken megragadhatta a figyelmét. Érdeklődöm az olvasmányai iránt. Azok a gazdák számára készült külön partikuláris lapok, melyek különféle gazdasági rendszereket propagálnak, például a bellizmust.

Sajnos, aki a beszélgetésből megismerésre tesz szert, az kettőnk közül én vagyok. Pedig Kruzslicz nemcsak ismertetni akarja a helyzetet, már ahogy ő látja, hanem hallani akar tőlem valamit, valami felvilágosítót, reménykeltőt. Én volnék az író, én volnék a nagy egészben tájékozottabb, onnan jöttem, ahová az értesülés lehetőségének minden szála összefut, nyilván azok közé tartozom, akik azokat a könyveket, tanulmányokat s hírlapi cikkeket írják, melyek mindegyikéből a világhelyzet csalhatatlanul biztos ismerete árad, s melyek mindegyikéről a szerzője kétkedés nélkül tudja, mit hoz a jövő. Én volnék a nadrágos ember, aki felülről lefelé szokott a néphez, még a kruzsliczokhoz is beszélni, s akinek kijelentései mindenkor szuggesztíven határozottak. A nadrágos emberben való bizalom, de még talán a betűvetőben való is, mindjobban megingott az idők folyamán, de ez a nadrágos ember s ezek mind, akik barátsággal jöttek, talán csakugyan barátok is.

Ha baráti érzésemben nem is, de egyébként csalódott bennem Kruzslicz, az bizonyos. Semmi kedvderítővel nem tudtam szolgálni. Amit mondhattam, az csak az eddigi tájékozódásai megingatására lehetett alkalmas. A bellizmusról közöltem vele, hogy az nem olyan újkeletű elmélet, mint egyesek hiszik, s gyakorlati megvalósítására semmi kilátás nincs, mert a világgazdaság egyetlenegy szerves nagy egész, annak keretén belül egy kis ország nem teheti meg, hogy például — miképp a bellizmus tervezi — az aranyalapról letérve búzaválutát léptessen életbe. Arról a bizonyos banktőkéről, melyről olvasmányai alapján néha úgy beszél Kruzslicz, hogy „Weisz Fülöpék”, annak a szerény véleményemnek adtam kifejezést, hogy amit közvetlenül a fejünk fölött látunk belőle, az csak egy része a világot átfogó nagy erőnek, s ez ellen a nagy erő ellen egy kis országon belül nem olyan könnyű megívni a harcot, s ebben a harcban győzni. Szóval a dolog végtelenül bonyolult. „És Hitler? — Az ő harca, az ő módszere?” Nem hinném — mondtam —, hogy ezeket a kérdéseket, már mint hogy a kis- és középbirtokos életképesen gazdálkodhassék, Hitlernek sikerült volna megoldania.

De hát mégis mi lesz ennek a vége? A forradalomról kénytelen voltam közölni, hogy eddigi ismereteim szerint az semmi jót sem hoz a földbirtokos gazdák számára. Ők, Kruzslicz és társai, abba a kategóriába tartoznak, amelyet Oroszországban kuláknak neveznek, s a mezőgazdaság kollektivizálása Oroszországban úgy történt, hogy a kuláktól elvették a földjét, a termelőeszközöket, de őt magát a kollektívába nem fogadták be. — Sejtik ők ezt, mélyreható reformokat akarnak, de a forradalomtól félnek.

De mi van, mi lesz a földtelen paraszttal? A jövő bizonytalansága miatt érzett szorongás megtanította a gazdákat — ezt az állítólag menthetetlenül individualista típust — arra,

hogy ne csak az önmaguk, hanem az egész közösség sorsáról elmélkedjenek. A gazda segítő-társa szerintük a napszámos is. Íme az újság: a szociális belátás, a szociális felelősségérzés.

Mindjárt érdeklődöm is a földtelenek sorsáról. Hogyan élnek? Miből élnek? Megélnék-e egyáltalán? A felelet, többektől kapott felelet, nem megnyugtató. Éheznek. Napszámos van, ha nem is túlsok, mert a birtokmegosztás a hódmezővásárhelyi százharminckétezer holdas határban viszonylagosan kedvező — nincs nagybirtok és a kisbirtok száma jelentékeny —, de nincs napszám. Lehetőleg mindent a gazda végez a cselédjével, már akinek van cselédje. A napszámot, így kalkulálja, nem tudná megfizetni, bármily alacsony is az. A földtelenek számára tehát alig áll más munkaalkalom, mint az aratás és a cséplés. Ez volt a helyzet az idén. A számok silányak: a napszámosok aratással és csépléssel — egyhavi munkával — három, három és fél mázsa gabonát kerestek, pénzben kifejezve negyvenöt-ötven pengőt. Ebből kell majd egy esztendeig, a jövő aratásig megélniök. A társadalmi szolidaritás nem működött valami kifogástalanul — más az elmélet és más a gyakorlat! — mert az aratók minden tizenharmadik keresztet kapták részül, holott ha a termés rossz, azaz a gabona rossz minősége változtatást tenne indokoltta a régi tízes részesedési arányszámon, akkor a változtatás igazság szerint semmi esetre sem történhetett volna a gazdák javára, — ez a szerény véleményem.

A földtelenek tengődésére nincs más mód, mint az inségakció, amely heti egy pengő keresethez juttatja őket. A törpebirtokosok sorsa hasonló a földtelenééhez. Egy-öt holdnyi földjük búza-, árpa- és kukoricatermesztéssel alig jövedelmez valamit: víz nincs, öntözés nem lehetséges, a várostól való nagy távolság is akadály — tehát az esetleges jövedelmezőbb kertgazdálkodásról szó sem lehet. Úgy mondtam, hogy esetleg lenne jövedelmezőbb a kertgazdálkodás, mert ha ilyen folytatnának pár ezer holdon, hol a felvevő piac?

A helyzet súlyos, néhány, a nagy komplexumból kiszakított adat talán jól jellemzi:

1. Egy tanyai kovácmester, aki tíz kilométeres körzetben az egyetlen kovácmester, két hónap óta semmi munkát nem kapott. A gazdának nemcsak új kocsira, ekére, szerszámra, eszközökre nincs pénze, hanem a meglévőt sem reperáltathatja, pedig az kopik, romlik, törrik szüntelenül. (Akinak nincs artézi kútja, az most bánja, hogy nem fúratott az elmúlt jobb időkben, de most már nem fúráthat, egy kút öt ezer pengőbe kerülne.) 2. A csendőrök azt mondják, hogy lopási ügyekben nem győzik a nyomozást. Pedig még a nyárban tartunk, s más esztendőben ilyenkor még nem fordult elő lopás. 3. Egy kis olvasóköri összejövetelen, ahol a gazdák szájából bőven ömlött a panaszáradat, egy szürke, sovány, kopott kis emberke, tízegynehány hold föld tulajdonosa, aki maga dolgozik látástól-vakulásig, s aki bizonyára hétszámra nem eszik mást, mint kenyeret, szalonnát s leveseket — gombóclevest, tarhonyalevest, krumplilevest — a felülről érkező nyomtatott betűnek komolyan bedőlt, s őszintén adott kifejezést ennek az aggálynak: „Talán csakugyan az a baj, hogy nagyok az igényeink.” (Balkánt szívtak, azt is keveset, mert takarékoskodnak a dohányyal.) 4. Gondosan vigyáznak a hivatalosak arra, hogy a gazda eszmél-e. Vigyáznak az olvasmányaira. Nemcsak a földtelen parasztéra, nehogy elérkezhessek hozzá valami mételey, hanem a két-százholdasára is. A betű legyen minding „gutgesinnt”, felülről szentesített. Egy gazda például valami közigazgatási ügyben a mágocsi jegyző előtt oly rendeletre hivatkozott, melyet a „Budapesti Közlönyben” olvasott. „Hogy jutnak maguk ilyen laphoz?” — hangzott a csodálkozó, egyben rosszálló kérdés.

Ezen az összejövetelen a helyzet az volt, hogy a gazdák beszéltek, és én tanultam, de vi-szontszolgáltatul valami hasznosat nem nyújthattam. Megállapítottuk, — haszontalan já-ték! — hogy a régi jó világnak bizony voltak súlyos mulasztásai, mondjuk, nem építették meg az utakat a várostól a legszélső tanyáig, hogy a termények befuvarozása könnyebb legyen. Láttam, hogy a kollektív cselekvés lehetőségéből még az a csekélység is hiányzik, hogy ősszel ne egyénileg fuvarozzanak, hanem valamelyes összeműködés alapján. Maguk a gazdák elismerték, hogy egész létük, működésük ma még olyannyira individualisztikus,

hogy ha két testvér örököl egy birtokot, amely a felszerelésével egy szerves egész, hát inkább szétválnak és külön gazdálkodnak.

Kénytelen voltam ebben a kis gyülekezetben némi magyarázattal szolgálni arról, hogy én író vagyok, tehát sem újságíró, sem közgazdász, sem politikus, tőlem semmi olyant nem hallhatnak, ami közvetlen gyakorlati célkitűzésekhez támpontul szolgálhatna. Felhívtam azonban figyelmüket a tervezett kutasi ankétra. Ott lelkes fiatal emberek is beszámolnak majd tapasztalataikról, s ott bizonyára hallanak majd programot is, olyant, amely esetleg megnyeri a tetszésüket, s melynek megvalósításáért a maguk körében s a lehetséges eszközökkel harcolhatnak is.

Az ankét iránt teljes volt a gazdák érdeklődése. Különös ankét volt, melyen mintha egymással szöges ellentétben álló törekvések vívtak volna holmi kis próbacsatát. Igen kevert közönség előtt folyt le az ankét. Egy csöpp volt ez a közönség a magyar társadalom tengeréből, benne minden érdekellett: helybeli urak, notabilitások, liberális-kapitalista vendég—kinek véleménye szerint a mezőgazdasági válság megoldását egyedül a gyáripar felvirágozása hozhatja meg, — miniszteri megbízott — szélsőséges vélemények, elgaloppozások hatásának diplomatikus letompítására, — reformátusok és katolikusok, református és katolikus pappal; úrinők és a középosztály szociológus szellemmel telített diákjai, nagygazdák és törpebirtokosok, s ha szereplőket is a közönséghez számítjuk, úgy írók és hírlapírók, a legkülönbözőbb társadalmi szemléletek területéről.

Mégis pozitívként hangzott Féja Géza beszéde, amelyben néhány szóval vázolt célkitűzés is adott, — ez mindenesetre logikus célkitűzés a kivethető út megtalálására, jól átgondolt, régóta fejlesztett és kiépített, rokonszenves. Az már más kérdés, hogy realis-e. E kérdésben, minthogy éppen a realitás szempontjából kapcsolódik a program a világeseményekbe, nem tudnék dönteni, a magam részéről maradok annál, hogy a program rokonszenves, — intettem is Kruzslíc Flóriánnak: itt az ő embere, figyeljen a szavára.

Sajnos, ha a sikert a felhangzó tapsokban keressük, akkor igazi sikere annak az úriembernek volt, aki többek közt ezt mondta:

„Beszélnek itt egyesek munkásról és munkaadóról. Hát én, kedves barátaim, ilyen különbséget nem ismerek. Én nem ismerek munkást, én nem ismerek munkaadót, mert én kedves barátaim, csak magyarokat ismerek, magyarokat, magyarokat és magyarohokahat!” Szűnni nem akaró tapsot kapott a szónok, s kéjes hörgés formájában jelentkezett az „uh-úgy van!”

Ez volt a baj. Mert az ankéten jelenlevőknek — azokat kivéve, akiknek a sorsáról volt szó — legjobban mégis csak a semmi tetszett. Hiszen az efféle kijelentések értékét nullára redukálhatjuk, ha meggondoljuk, hogy bármely más kérdésben is ugyanez a frázis, ugyanígy elmondható. Adva van egy magyar orvosi gyülekezet, melyen a rák elleni küzdelemről tanácskoznak. Valaki előadást tart a rákoperációról, egy más a rádium-besugárzásról, ismét más a röntgenezésről. Ekkor feláll egy úriember, és a következőket vágja ki: „Én nem ismerek rákosokat, nem ismerek ráktalanokat, mert ilyenek nálunk nincsenek, nálunk, kedves barátaim, csak magyarok vannak, magyarok és ma-hagyaha-rohok!”

Amennyi értelme egy ilyen kijelentésnek a rák elleni küzdelemben lenne, pontosan annyi volt az értelme az ankéton elhangzott szólamnak, hiszen az a dolog lényegére nem tartozik, a tények elől kitér, és a világ valóságából, ami szemmel látható, valamit letagad. De még csak el sem tűri a meglévő állapotok megváltoztatására irányuló szándékot, mert hiszen a szívélyes fogadtatás, a barátságos eszmecserek, az egy-egy groteszk túlzás nyomán felvilágosuló mosolyok után olyan büntudat okozta akció indult meg, amely — csak azt ragadván meg, ami megragadható — az egész kirándulás és ankét szervezője, Simándi Béla hódmezővásárhelyi tanyai tanítón állt bosszút. Simándit büntetésből elhelyezték Lajosmizsére. „Működése Hódmezővásárhelyen nem kívánatos!” A hivatalos felfogás szerint bizonyára az sem volt kívánatos, hogy a tanyavilágot megismertük.¹¹

¹¹ Válasz, 1935. november. 662—667.